

נשים במדים, אומה בבנייה: שילוב נשים בצבא ההודי בעידן מודי

מאת ד"ר לורן דגן עמוס

מבט מבס"א, מס' 2,395, 15 ביולי 2026

תקציר: ביוני 2026 נרשם ציון דרך היסטורי בכוחות המזוינים של הודו, עם הסמכת המחזור הראשון של נשים שעברו את מסלול ה־*National Defence Academy (NDA)*. מאמר זה טוען כי משמעות האירוע חורגת מעבר לשאלת שילובן של נשים בצבא או להרחבת מדיניות כוח האדם. ה־NDA הוא אחד מצינורות הייצור המרכזיים של האליטה הפיקודית ההודית, ולכן פתיחתו לנשים מסמנת שינוי במבנה ההזדמנויות של הצבא ובשאלה מי רשאי להשתייך למרכז הסמלי והמקצועי של הביטחון הלאומי. המאמר בוחן את המהלך כחלק ממדיניות רחבה יותר בעידן מודי, המבקשת להפוך את *Nari Shakti* – עוצמת האישה, למשאב לאומי, חברתי וסמלי. לצד ההישג המוסדי, המאמר מדגיש כי מדובר בתהליך חלקי וזהיר, המתקיים בתוך חברה הודית המאופיינת עדיין בפערים מגדריים ונורמות פטריארכליות. לפיכך, המבחן האמיתי יהיה אם נשים אכן יוכלו להתקדם לתפקידי פיקוד, להשתלב במסלולים מבצעיים משמעותיים ולהשפיע על התרבות הארגונית של הצבא. שילוב נשים ב־NDA הוא אפוא נקודת מפגש בין רפורמה מגדרית, מודרניזציה צבאית, לאומיות ובניין כוח.

ביוני 2026 נרשם ציון דרך היסטורי בצבא ההודי: המחזור הראשון של נשים שעברו את מסלול ה־*National Defence Academy (NDA)* הגיע לשלב הסמכתן כקצינות. תשע צוערות הוסמכו בצבא היבשה בטקס ב־*Indian Military Academy* בדרהדון, וחמש נוספות הוסמכו כקצינות בחיל האוויר ההודי באקדמיית חיל האוויר בדונדיגל. בכך הגיע לשיאו תהליך שהחל באוגוסט 2022, כאשר נשים נכנסו לראשונה בשערי ה־NDA, אחד ממוסדות ההכשרה היוקרתיים ביותר של הצבא ההודי.

משמעות האירוע חורגת בהרבה מהשאלה כמה נשים הוסמכו ובאיזו זרוע. ה־NDA אינו עוד מוסד הכשרה צבאי. הוא אחד מצינורות הייצור המרכזיים של האליטה הפיקודית ההודית. כניסת נשים למסלול זה אינה רק תיקון נקודתי במדיניות כוח האדם; היא שינוי במבנה ההזדמנויות של הצבא ההודי, ובעיקר בהגדרת מי רשאי להשתייך למרכז הסמלי והמקצועי של הביטחון הלאומי.

הטענה המרכזית של מאמר זה היא ששילוב נשים בצבא ההודי בעשור האחרון אינו רק רפורמה מגדרית או צורך פונקציונלי בכוח אדם. הוא חלק ממדיניות רחבה יותר של עידן מודי, המבקשת להפוך את *Nari Shakti* – עוצמת האישה, למשאב לאומי, רגשי וסמלי.

בתוך כך, האישה ההודית מוצגת בעת ובעונה אחת כסובייקט מועצם, כאזרחית תורמת, כסמל למודרניות הודית, ולעיתים גם כדמות המשתלבת בפרויקט הלאומי-ביטחוני של "הודו החדשה".

בין רפורמה מוסדית לשינוי סמלי

לצד פתיחת מסלולי קצונה בפני נשים, הודו הרחיבה את שילובן גם במסגרת רפורמת *Agnipath*, שאושרה על-ידי הקבינט ההודי ביוני 2022 ונחשבת לאחד השינויים המשמעותיים במדיניות כוח האדם של הכוחות המזוינים. הרפורמה יצרה מסלול גיוס קצר לצעירים ולצעירות המתגייסים לצבא היבשה, לצי ולחיל האוויר. המשרתים במסלול זה מכונים *Agniveers* ובחיל האוויר נעשה שימוש גם בכינוי *Agniveer Vayu*. אף שלא מדובר במסלול קצונה, פתיחתו לנשים משקפת את הרחבת השתתפותן במערך כוח האדם הצבאי ואת הניסיון של המדינה לשלב נשים גם במודלים חדשים וגמישים יותר של שירות ביטחוני. לפי נתוני משרד ההגנה ההודי, עד תחילת 2026 הצטרפו 158 נשים ל-NDA, 17 צוערות סיימו את האקדמיה במאי 2025, ו-15 נוספות בנובמבר 2025.

הנקודה החשובה אינה רק המספרים. בצבאות, ובעיקר בצבאות היררכיים ומסורתיים, מסלולי ההכשרה המוקדמים מייצרים לא רק קצינים אלא גם תרבות מוסדית. מי שנכנס ל-NDA בגיל צעיר עובר תהליך סוציאליזציה עמוק לתוך אתוס של שירות, משמעת, היררכיה, גאווה לאומית ושליחות ביטחונית. פתיחת המסלול לנשים פירושה שהמדינה אינה מסתפקת עוד בשילוב נשים בשוליים המקצועיים של הצבא, אלא מאפשרת להן להיכנס למסלול שממנו צומחת הפיקודיות ארוכת הטווח.

במובן זה, שילוב נשים ב-NDA מסמן מעבר מייצוג סמלי לשילוב בצינור הפיקודי. זהו שינוי איטי, חלקי, ולעיתים זהיר מאוד, אך משמעותו אסטרטגית: הודו מכניסה נשים אל תוך מנגנון ייצור הכוח שלה.

בית המשפט כגורם מאיץ

עם זאת, יהיה שגוי לייחס את התהליך לממשלת מודי בלבד. חלק מרכזי מהשינוי נכפה מלמטה ומלמעלה גם יחד: מצד נשים קצינות שנאבקו על מעמדן, ומצד מערכת המשפט ההודית, שהתערבה בכמה נקודות קריטיות. בפסק הדין *Secretary, Ministry of Defence v. Babita Puniya* משנת 2020, קבע בית המשפט העליון של הודו כי אין לשלול מנשים קצינות מינוי קבוע ותפקידי פיקוד רק על בסיס מגדרי. ההכרעה הדגישה כי הכוחות המזוינים אינם יכולים להפעיל פרקטיקות גיוס וקידום מפלות כלפי נשים.

ב-2021 סלל בית המשפט העליון את הדרך לכניסת נשים ל-NDA. השינוי הנוכחי הוא תוצאה של מפגש בין שלושה שחקנים: המדינה, בית המשפט והצבא. ממשלת מודי העניקה למהלך שפה פוליטית-לאומית; בית המשפט העניק לו בסיס חוקתי; והצבא נדרש לתרגם אותו למדיניות מוסדית.

Nari Shakti – עוצמת האישה כמדיניות מדינתית

בעידן מודי, נשים אינן מוצגות עוד רק כקבוצה מוחלשת שהמדינה נדרשת לסייע לה. הן מוצגות כחלק מרכזי מפרויקט הפיתוח הלאומי. השפה הרשמית של הממשלה עברה בהדרגה מ-*women development* ל-*women-led development*, כלומר, מנשים כמושא של פיתוח, לנשים כמובילות פיתוח. מסמכי ממשלת הודו מציגים את העשור האחרון כתקופה שבה נשים הוצבו במרכז מסע הפיתוח ההודי, תחת מסגרת רחבה של *Nari Shakti*.

הדבר בא לידי ביטוי בשורה של יוזמות אזרחיות *Beti Bachao, Beti Padhao*, שנועדו להתמודד עם אפליה נגד ילדות ולעודד חינוך; תוכנית *Ujjwala Yojana*, שחיברה משקי בית עניים לגז בישול והוצגה גם כמהלך לשיפור בריאותן ורווחתן של נשים; *PM Awas Yojana*, שבמסגרתה הודגשה בעלות נשית על בתים; וכן *Nari Shakti Vandan*.

Adhiniyam, חוק שמירת המושבים לנשים, שעבר ב־2023 ונועד להבטיח ייצוג של נשים בלוק סבה ובאסיפות המדיניות, בכפוף למפקד אוכלוסין ולתיחום מחוזות בחירה.

שילוב נשים בצבא הוא הזרוע הביטחונית של אותה תפיסה. הוא מחבר בין מדיניות רווחה, פוליטיקה של ייצוג, מודרניזציה מוסדית ולאומיות. האישה אינה מוצגת עוד רק כאם, רעיה או קורבן חברתי; היא מוצגת גם כאזרחית לוחמת, יצרנית, אחראית ומזוהה עם המדינה.

ההקשר החברתי: רפורמה בתוך חברה פטריארכלית

דווקא משום כך, יש להיזהר מהאדרה מוגזמת של המהלך. מצבן של נשים בהודו עדיין משקף פערים עמוקים: אלימות מגדרית, פערי תעסוקה, פערים בחינוך באזורים מסוימים, נורמות פטריארכליות, והבדלים חדים בין אזורים, מעמדות, קאסטות וקהילות דתיות. אין לראות בהסמכת המחזור הראשון של נשים מה־NDA פתרון לבעיה חברתית רחבה בהרבה. הודו אינה חברה הינדואית אחידה, אלא חברה הודית מורכבת, רב־דתית, רב־לשונית, מעמדית וקאסטית. נכון יותר לומר שהרפורמה הצבאית מתרחשת בתוך חברה הודית פטריארכלית, שבה נורמות שמרניות, חלקן מזוהות עם מסורות הינדואיות, חלקן עם מבנים חברתיים רחבים יותר, עדיין משפיעות על מקומן של נשים במרחב הציבורי.

כאן למעשה טמון המתח המרכזי: הודו מבקשת להציג נשים כסמל לעוצמה לאומית, אך במקרים רבים החברה ההודית עדיין מגבילה את יכולתן לממש עוצמה זו בפועל. הפער בין הדימוי הרשמי לבין המציאות החברתית הוא לא חולשה של הטיעון; הוא לב הניתוח.

לאומיות הינדית והאישה כסמל של האומה

הקשר בין שילוב נשים בצבא לבין לאומיות הינדית מורכב במיוחד. אין לטעון שכל שילוב נשים בצבא הוא מניפולציה לאומנית. זו תהיה טענה חלשה ולא מדויקת. נשים רבות נאבקו על זכותן לשרת, להתקדם ולהיות מוכרות כשוות בתוך מוסדות הביטחון. אך אין להתעלם מכך שממשלת מודי משתמשת בשפת *Nari Shakti* כחלק מפרויקט רחב יותר של חיבור רגשי בין אזרחים לבין המדינה. הלאומיות ההינדית, או *Hindutva*, אינה רק אידיאולוגיה דתית. היא פרויקט פוליטי המבקש להגדיר מחדש את זהותה של הודו: פחות כמדינה פוסט־קולוניאלית נייטרליסטית, ויותר כציוויליזציה עתיקה, חזקה, גאה ובעלת ייעוד היסטורי. בתוך הפרויקט הזה, נשים ממלאות תפקיד כפול. מצד אחד, הן מוצגות כסמל של מסורת, משפחה ואומה. מצד שני, הן מוצגות כהוכחה לכך שהודו החדשה מודרנית, שוויונית, יעילה ומסוגלת להתחרות במעצמות אחרות. לכן, קצינה הודית בוגרת ה־NDA אינה רק אדם פרטי שהצליח לפרוץ מחסום מוסדי. היא הופכת לסמל מדינתי. היא מגלמת את הטענה שהודו אינה רק מעצמה צבאית וכלכלית עולה, אלא גם מדינה שמסוגלת לשנות את עצמה מבפנים.

המשמעות הביטחונית

לשילוב נשים בצבא ההודי יש גם משמעות ביטחונית מעשית. הודו נמצאת בסביבה אסטרטגית מורכבת: גבול מתוח עם סין, עימות מתמשך עם פקיסטן, זירת קשמיר, אתגרי טרור, תחרות ימית באוקיינוס ההודי, וצורך מתמשך במודרניזציה צבאית. בתוך מציאות כזו, הרחבת מאגר כוח האדם האיכותי אינה רק שאלה ערכית אלא גם צורך מוסדי. עם זאת, שילוב נשים אינו יכול להימדד רק באמצעות הצהרות חגיגיות. השאלה האמיתית היא כמה נשים יגיעו לתפקידי פיקוד משמעותיים, כמה מהן ישולבו במסלולים מבצעיים מרכזיים, האם ייפתחו בפניהן תפקידי לחימה נוספים, והאם התרבות הארגונית של הצבא תשתנה בהתאם. קל יותר לפתוח שער כניסה מאשר לשנות פירמידה מוסדית שלמה.

רפורמה, סמל ומבחן עתידי

שילוב נשים בצבא ההודי בעידן מודי הוא מהלך בעל שלושה רבדים. ברובד הראשון, מדובר ברפורמה מוסדית ממשית: פתיחת מסלולים, הרחבת מסלול הקריירה הצבאית, כניסת נשים ל-NDA ושילובן ההדרגתי בתפקידים רחבים יותר. ברובד השני, מדובר במדיניות חברתית רחבה יותר שמציגה נשים כמובילות פיתוח ולא רק כמוטבות של רווחה. ברובד השלישי, מדובר בפרויקט סמלי-לאומי, שבו דמות האישה במדים משמשת להמחשת עוצמתה, מודרניותה ואת לכידותה של הודו החדשה. החשיבות האמיתית של הרגע אינה בכך ש-17 נשים נכנסו להיסטוריה של ה-NDA, אלא בכך שהמדינה ההודית מבקשת להגדיר מחדש את הקשר בין מגדר, ביטחון ולאומיות. זהו מהלך חיובי מבחינת הרחבת הזדמנויות לנשים, אך הוא גם מהלך פוליטי עמוק, שמחבר בין העצמה, משמעת, לאומיות ובניין כוח.

המבחן הבא של הודו לא יהיה בטקסי ההסמכה, אלא בשאלה האם הנשים שנכנסו לשערי האליטה הצבאית יוכלו להגיע גם למוקדי קבלת ההחלטות. אם כן, מדובר יהיה בשינוי מבני. אם לא, האירוע יישאר בעיקר סמל רב-עוצמה. בהודו של מודי, גם סמלים חשובים מאוד, אך במדיניות ביטחון, סמלים הופכים למשמעותיים באמת רק כאשר הם משנים מוסדות.

ד"ר לורן דגן עמוס היא מומחית למדיניות החוץ ההודית במרכז בס"א וחברת פורום דבורה.

פרסומי מרכז בס"א ומחקריו מתאפשרים הודות לנדיבותם של סול קושיצקי ומשפחתו